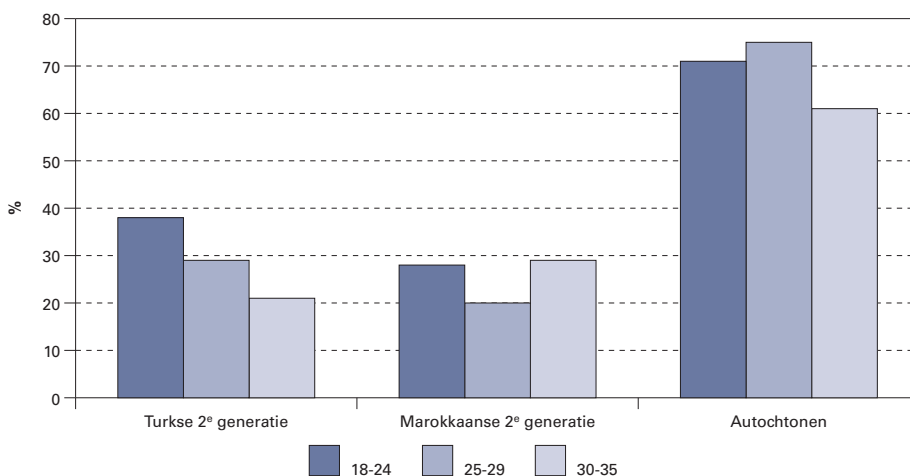

Kansen in het onderwijs

HELGA DE VALK EN MAURICE CRUL

School is een belangrijk onderdeel in het leven van jongeren en is sterk bepalend voor hun toekomstmogelijkheden. In veel onderzoek wordt echter uitsluitend gekeken naar het eindniveau van jongeren. De TIES-survey geeft de unieke mogelijkheid om de hele schoolloopbaan van de jongeren, vanaf het begin tot het moment dat zij het onderwijs verlaten, te bestuderen. De opgetekende schoolloopbanen laten zien waar het Nederlandse onderwijssysteem de tweede generatie kansen biedt maar ook waar zij hen beperkingen oplegt.

Figuur 1. Bezoek kinderdagverblijf 2^e generatie en de vergelijkingsgroep als kind naar herkomst en leeftijdsgroep (%)

Over het algemeen wordt aangenomen dat het beter voor allochtone kinderen zou zijn als ze naar een peuterspeelzaal of kinderdagverblijf zouden gaan. Op die manier zou bij allochtone kinderen de achterstand bij de start van het basisonderwijs kunnen worden voorkomen. De tweede generatie gaat echter juist in mindere mate naar de peuterspeelzaal en het kinderdagverblijf dan autochtone jongeren.

De basisschool

De tweede generatie ging voornamelijk naar de basisschool in de eigen buurt, naar scholen die in toenemende mate hoge concentraties van allochtone leerlingen laten zien. Figuur 2 geeft inzicht in het aandeel allochtone leerlingen op de basisschool op basis van rapportage door de jongeren zelf. Er is een duidelijke trend. Het aandeel Turkse en Marokkaanse jongeren van de tweede generatie en het aandeel autochtone jongeren dat aangeeft dat er vrijwel geen allochtone leerlingen op school waren neemt (sterk) af naarmate ze jonger zijn. Dit is een duidelijke indicatie voor de veranderingen in de samenstelling van de Nederlandse bevolking. Er is tegelijkertijd sprake van toenemende concentratie en segregatie. De helft van de tweede generatie in de jongste leeftijdsgroep ging naar een basisschool waar ten minste tweederde van de studenten een allochtone herkomst had, terwijl bijna 60 procent van de autochtone jongeren in dezelfde leeftijdscategorie (bijna) geen allochtone kinderen in de klas had. Bij deze bevindingen moet natuurlijk wel worden bedacht dat het grootste deel van de tweede generatie jongeren in de TIES-studie is opgegroeid in Amsterdam en Rotterdam terwijl een aanzienlijk deel van de autochtone jongeren buiten deze twee steden

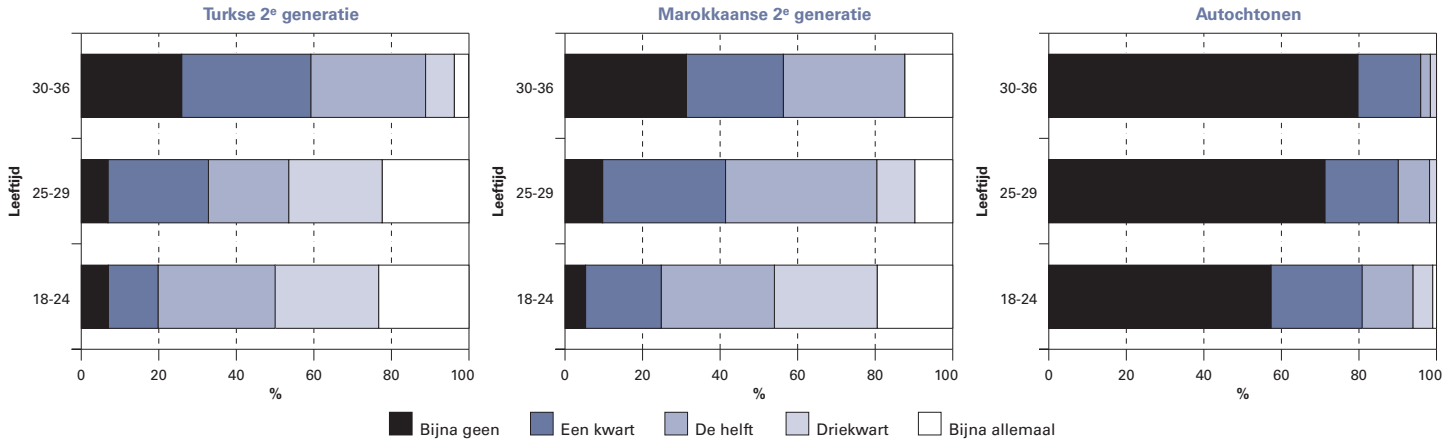

STARTKWALIFICATIE VIA BEDRIJVEN

De helft van de werkende mannen van de tweede generatie zonder startkwalificatie heeft een vast contract. Opvallend is dat deze mannen in meerderheid in geschoolde beroepen werken. Een derde deel is intern via het bedrijf geschoold. Daar waar het onderwijs er bij deze jongeren niet in slaagt om hen te scholen tot een startkwalificatie blijkt het bedrijfsleven hier bij een aanzienlijk deel van de jonge mannen wel in te slagen (TIES-onderzoek).

De tweede generatie Turken en Marokkanen begint over het algemeen wat later met school dan de autochtone jongeren. Terwijl een derde van de autochtone jongeren al voor het vierde jaar naar de peuterspeelzaal gaat is dit voor maar respectievelijk 12 en 14 procent van de Marokkaanse en Turkse tweede generatie het geval. Ook het percentage jongeren dat naar een kinderdagverblijf ging ligt bij de autochtone groep substantieel hoger dan bij de tweede generatie (figuur 1). Meer dan tweederde van de autochtonen, een kwart van de Marokkaanse en bijna een derde van de Turkse tweede generatie bezocht een kinderdagverblijf. Het percentage jongeren dat naar de kinderdagverblijf gaat nam in de loop der tijd wel toe. Dit geldt in het bijzonder voor de Turkse tweede generatie. Van de 30-35-jarigen ging een vijfde naar de kinderdagverblijf, van de jongste groep (18-24 jaar) 38 procent.

Figuur 2. Aandeel 2^e generatie en autochtone leerlingen op de basisschool, naar herkomst en leeftijdsgroep (%)

de basisschool bezocht. Aangezien het aandeel allochtone jongeren in de totale bevolking buiten de grote steden lager ligt is een deel van het verschil in schoolsamenstelling ook hieraan toe te schrijven.

In het maatschappelijke debat wordt regelmatig gesproken over witte en zwarte scholen. Etnische segregatie, zo is de heersende opvatting, werkt negatief op de onderwijsprestaties en wordt bovendien als onwenselijk gezien voor de sociale cohesie in de samenleving. De trend is dan ook voor beide niet gunstig.

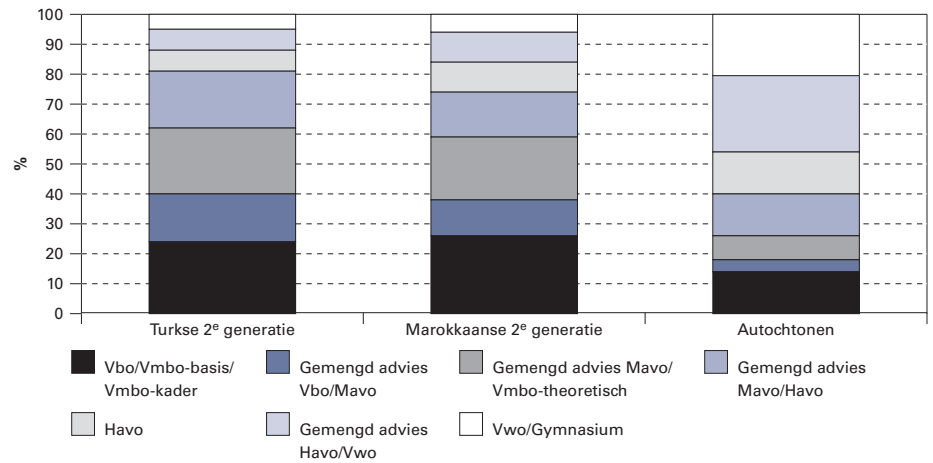
Schooladvies

In het Nederlandse onderwijssysteem neemt het schooladvies aan het einde van de basisschool een cruciale plaats in. Nu blijkt uit het TIES-onderzoek dat de tweede generatie Turken en Marokkanen veel lagere schooladviezen krijgt dan de autochtone vergelijkingsgroep. In figuur 3 zijn deze adviezen in zeven onderwijsniveau's samengevat. Uit de figuur blijkt dat tweederde van de autochtone jongeren en slechts een kwart van de tweede generatie Turkse en Marokkaanse jongeren een havo- of vwo-advies kreeg. Een kwart van de tweede generatie krijgt het allerlaagst mogelijke advies aan het einde van de basisschool. De sterk uiteenlopende schooladviezen tussen autochtone jongeren en de tweede generatie markeert de belangrijke schifting tussen deze groepen aan het einde van de basisschool.

termen gezien als een minimum startkwalificatie voor de arbeidsmarkt. De helft van de tweede generatie Turkse en Marokkaanse en een kwart van de autochtone schoolverlaters heeft deze startkwalificatie op mbo-niveau niet behaald en kan dus als een potentiële risicogroep worden aangemerkt. Bijna de helft van de risicogeneren heeft als eerste middelbare-schoolopleiding mavo of vmbo-theoretisch gedaan. Zij waren dus op weg naar een middenniveau. Hun vroegtijdige uitval is dan ook opvallend.

Van de Turkse en de Marokkaanse tweede generatie schoolverlaters heeft respectievelijk 10 en 14 procent een hbo- of universitaire studie afgesloten, bij de autochtone jongeren is dat meer

Figuur 3. Schooladviezen aan de 2^e generatie en de vergelijkingsgroep aan het einde van de basisschool, per groep (%)

Onderwijsuitkomsten

In de TIES-survey werden zowel schoolgaande jongeren geïnterviewd als jongeren die het onderwijs reeds hebben verlaten. Alle deelnemende jongeren waren ten minste 18 en maximaal 35 jaar oud. Een derde van de tweede generatie Turkse jongeren, een derde van de autochtone jongeren en de helft van de tweede generatie Marokkaanse jongeren volgt nu nog een opleiding. Marokkaanse jongeren (vooral meisjes) blijven over het algemeen lang in het onderwijs.

Onder de schoolverlaters zijn de tweede generatie Turkse en Marokkaanse jongeren met een vmbo- en een (k)mbo-diploma sterk oververtegenwoordigd, zoals blijkt uit tabel 1. Vooral mannen van de tweede generatie hebben vaak alleen een vmbo-opleiding afgemaakt. Het behalen van een mbo-I-diploma wordt in beleids-

Tabel 1. Hoogste onderwijsniveau van de jongeren van de 2^e generatie en de vergelijkingsgroep die niet meer in opleiding zijn, naar groep en geslacht

	Tweede generatie					
	Turks		Marokkaans		Autochtonen	
	Man	Vrouw	Man	Vrouw	Man	Vrouw
Basisschool / Lagere school	9	9	10	10	1	1
Proo / Lvbo / Speciaal onderwijs	2	3	5	0	1	0
Vbo / Lhno / Lts / Vmbo-basis / Vmbo-kader	19	10	13	13	9	7
Vmbo-gemengd / Mavo / Vmbo-theoretisch	19	10	20	10	4	5
Havo	4	5	3	3	3	5
Vwo / Gymnasium	0	2	0	3	3	1
Kmbo / Mbo-niveau 1 / Mbo-niveau 2	15	10	13	15	5	5
Mbo-niveau 3 / Mbo-niveau 4 / Mbo	15	38	28	23	17	13
Hbo	11	10	10	21	32	31
Universiteit	6	2	0	3	25	32
N	132	158	113	119	167	166

Foto: Wim de Jonge

dan de helft. Overigens heeft de hoger opgeleide tweede generatie vooral een hbo-opleiding afgesloten; universitair geschoolden vormen een kleine minderheid.

Wordt gekeken naar de jongeren die op dit moment nog een opleiding volgen dan levert dit een heel ander beeld op (zie tabel 2). De tweede generatie Turkse en Marokkaanse jongeren zijn nu oververtegenwoordigd op het hbo en een derde volgt een mbo-studie. Van de groep autochtone jongeren gaan er veel, mannen meer dan vrouwen, naar de universiteit. Dat het onderzoek in twee universiteitssteden is gehou-

den zal hieraan ook hebben bijgedragen. Vrouwen in alle drie de groepen zijn oververtegenwoordigd op het hbo.

Bijna de helft van de hoogopgeleide tweede generatie Turkse en Marokkaanse jongeren heeft de lange route gevolgd door het onderwijs. Zij zijn opgeklimmen vanuit het vmbo via het mbo naar het hbo. Een route die drie jaar langer duurt. Dat in verhouding veel van deze jongeren op een laag niveau instromen roept vragen op over de selectie aan het eind van de basisschool.

Het TIES-onderzoek laat zien dat het gemiddelde eindniveau van de opleiding van de tweede generatie jongeren nog verder zal stijgen. Dat de groep tweede generatie Turkse en Marokkaanse jongeren jonger is dan de autochtone groep zorgt in combinatie met de door relatief veel allochtonen gevolgde lange route voornamelijk voor een lager percentage hoogopgeleide afgestudeerden. Dit zal in de toekomst veranderen. Het is echter nog niet zeker of de jongeren die op dit moment op school zitten hun nagestreefde opleiding ook daadwerkelijk afronden.

Tot besluit

De onderwijsuitkomsten van de tweede generatie Turkse en Marokkaanse jongeren die niet meer naar school gaan, zijn door de bank genomen lager dan die van autochtone schoolverlaters. Een aanzienlijk deel van de Turkse en Marokkaanse jongeren heeft het onderwijs verlaten zonder startkwalificatie. Tegelijkertijd volgt een behoorlijk deel van de tweede generatie nog een opleiding, veel van hen op een hoger niveau. We kunnen daarom verwachten dat de verschillen in de onderwijsuitkomsten tussen de tweede generatie en de autochtone groep uiteindelijk kleiner zullen zijn dan de gegevens op basis van de huidige schoolverlaters doen vermoeden. De TIES-studie laat zien dat de vroege selectie in het Nederlandse onderwijssysteem negatief uitpakt voor de tweede generatie allochtonen. De mogelijkheid van het stapelen van studies via de lange route biedt de tweede generatie echter ook weer kansen. Zij grijpen die dan ook met beide handen aan.

Dr. H.A.G. de Valk, Vrije Universiteit Brussel; ten tijde van het onderzoek werkzaam bij het NIDI en **dr. M. Crul**, IMES; e-mail: hdevalk@vub.ac.be

Tabel 2. Huidig opleidingsniveau van de 2^e generatie en de vergelijkingsgroep die nog in opleiding zitten, naar herkomst en geslacht

	Tweede generatie				Autochtonen	
	Turks		Marokkaans		Man	Vrouw
	Man	Vrouw	Man	Vrouw		
Proo / Lvbo / Speciaal onderwijs	0	0	0	0	0	0
Vbo / Lhno / Lts / Vmbo-basis / Vmbo-kader	6	4	7	2	2	1
Vmbo-gemengd / Mavo / Vmbo-theoretisch	6	7	4	9	0	0
Havo	0	0	4	2	0	2
Vwo / Gymnasium	0	0	2	5	7	9
Kmbo / Mbo-niveau 1 / Mbo-niveau 2	16	14	13	9	2	3
Mbo-niveau 3 / Mbo-niveau 4 / Mbo	25	29	30	30	10	11
Hbo	28	43	26	34	29	36
Universiteit	19	4	13	9	51	40
N	100	92	126	123	77	89

HET TIES-ONDERZOEK IN AMSTERDAM EN ROTTERDAM

Een van de doelstellingen van het TIES-onderzoek was om via een steekproef gegevens te verzamelen onder 1.500 respondenten en wel zodanig dat de onderzoeksuitkomsten in beide steden (Amsterdam en Rotterdam) een representatief beeld zouden opleveren voor de drie onderzoeksgroepen (tweede generatie Turken, tweede generatie Marokkanen, en autochtonen; allen in de leeftijdsgroep van 18-35 jaar).

Volgens de Gemeentelijke Basis Administratie (GBA) woonden er in Amsterdam ten tijde van de steekproeftrekking (april 2006) 5.088 tweede generatie Turken en 8.649 tweede generatie Marokkanen van 18-35 jaar. In Rotterdam waren dat er respectievelijk 6.941 en 4.117. In diezelfde leeftijdsgroep woonden er toen 102.491 autochtone jon-

geren in Amsterdam en 71.288 in Rotterdam. Onder autochtone jongeren worden die in Amsterdam en Rotterdam wonende jongeren verstaan van wie beide ouders in Nederland zijn geboren.

Bureau Veldkamp (Amsterdam) leverde de interviewers en voerde gesprekken. Onder de allochtone groepen bleek de bereikbaarheid en medewerking minder gunstig dan onder de autochtonen.

Uiteindelijk zijn 1.505 succesvolle interviews afgenomen, tussen de 235 en 265 interviews per onderzoeksgroep. De hier gepresenteerde uitkomsten zijn herwogen naar uit andere bron bekende feitelijke verhoudingen.

Zie het TIES-boek voor meer informatie over de organisatie en resultaten van het veldwerk.